

#Θ. 028 / ελληνική τέχνη 188 και 198 αιώνα

8ο μάθημα: Η Νέα Ελληνική Κοινωνία και τα Πορτρέτα της

Στο όγδοο μάθημα θα παρουσιαστεί η καλλιτεχνική δραστηριότητα ζωγράφων της μετεπαναστατικής περιόδου με διάφορες εικαστικές προσλαμβάνουσες, που αναπτύσσουν ανεξάρτητη ο ένας από τον άλλο δράση και είναι δύσκολο να ενταχθούν σε συγκεκριμένα ρεύματα. Παράλληλα θα παρουσιαστεί και το έργο ζωγράφων που, ενώ δεν είχαν προσωπικά βιώματα από την επανάσταση, κλήθηκαν παρόλ' αυτά να απεικονίσουν ιστορικές σκηνές από αυτή. Στο ίδιο μάθημα θα μελετηθεί η νέα τάση της νεοσύστατης αστικής κοινωνίας των Αθηνών να αποζητάει απεικονίσεις του ίδιου της του εαυτού, κυρίως μέσα από προσωπογραφίες επιφανών μελών της. Οι ζωγραφικές τάσεις που θα κάνουν την εμφάνισή τους στην ελληνική προσωπογραφία από την 2η έως και την 7η δεκαετία του 19ου αιώνα θα αποτελέσουν τον κορμό του συγκεκριμένου μαθήματος, χωρίς να αποκλείονται παράλληλες ζωγραφικές αναζητήσεις των ζωγράφων που ασχολήθηκαν με το πορτρέτο.

καλλιτέχνες

- **Ανδρέας Κριεζής** (1813 - μετά το 1877)
- **Φραντσέσκο Πίτζε** [Francesco Pige] (1822-;1862)
- **Φίλιππος Μαργαρίτης** (1810-1892)
- **Γεώργιος Μαργαρίτης** (1814-1884)
- **Διονύσιος Τσόκος** (1820-1862)
- **Αριστείδης Οικονόμου** (1823-1887)
- **Νικόλαος Κουνελάκης** (1829-1862)
- **Σπυρίδων Προσαλέντης** (1830-1995)
- **Λουδοβίκος Θείρσιος** [Ludwig Thiersch] (1825-1909)
- **Ιωάννης Δούκας** (1841-1916)
- **Νικόλαος Ζαχαρίου** (β'μισό 19ου αιώνα - ;)
- **Αριστείδης Βαρούχας** (μέσα 19ου αι. - ;)

ενδεικτική βιβλιογραφία

Γενικά εγχειρίδια

- ✦ Γιοφύλλης, Φ. (1962). *Ιστορία της νεοελληνικής τέχνης: (ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτικής, αρχιτεκτονικής και διακοσμητικής) : 1821-1941*. Αθήνα: Το Ελληνικό Βιβλίο.
- ✦ Κωτίδης, Α. (1995). *Ζωγραφική 19ου αιώνα*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- ✦ Λυδάκης, Σ. (1988). *Οι Έλληνες ζωγράφοι*. Αθήνα: Μέλισσα.τ. 3. *Η ιστορία της νεοελληνικής ζωγραφικής (16ος-20ος αιώνας)*.
- ✦ Σπητέρης, Τ. Π. (1979). *Τρεις αιώνες νεοελληνικής τέχνης, 1660-1967*. [Αθήνα]: Εκδοτ. Οργανισμός Πάπυρος.

Εξειδικευμένα έργα

- Κασιμάτη, Μ. Ζ. (2000). *Αθήνα-Μόναχο: τέχνη και πολιτισμός στη νέα Ελλάδα*. Αθήνα: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου.
- Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, Μισιρλή, Ν., Δήμος Θεσσαλονίκης, & Εθνική Πινακοθήκη, Μ. Α. Σ. (1986). *Αφετηρίες και προσανατολισμοί της νεοελληνικής τέχνης: 19ος αιώνας*. Θεσσαλονίκη: Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο.
- Μισιρλή, Ν. (1993). *Ελληνική ζωγραφική: 18ος-19ος αιώνας*. Αθήνα: Αδάμ.
- Μυκονιάτης, Η. Γ. (1979). *Το εικοσιένα στη ζωγραφική: συμβολή στη μελέτη της εικονογραφίας του αγώνα*.
- Προκοπίου, Ά. Γ. (1936). *Νεοελληνική τέχνη. τ. 1. Εφτανησιώτικος νατουραλισμός*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Κατερίνα Σπετσιέρη – Beschi, (1976) “Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και ο ζωγράφος Διονύσιος Τσόκος” *Ζυγός* αρ.22-23, Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος, 1976. διαθέσιμο στο <https://argolikivivliothiki.gr/2018/02/02/kapodistrias-8/>
- Χρήστου, Χ. (1981). *Η ελληνική ζωγραφική 1832-1922*. Αθήνα: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Παράλληλα κείμενα

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥΠΟΥΡΓΟΥ.

Υπάρχει δυστυχώς εις την Ελλάδα ή πρόληψις ότι αι καλαι τέχναι, μετά του πλούτου μόνου συνδιαϊττώμεναι, είναι προϊόν της πολυτελείας. Η Κυβέρνησις αυτής άχρι τούδε τίποτε σχεδόν δεν έπραξε, διά να δείξη την άμεσον των καλλιτεχνιών επίβροην επί της άστυκής βιομηχανίας, και έκ συστήματος μάλιστα παρηγκωνίσε τους όμογενεις τεχνίτας, και προσεκάλεσε ζένους εις τό σχολειον της πρώτης τεχνικής πράξεως έν Ελλάδα, τά Ανάτορα. Ούτοι άμέτοχοι πάσης έθνικής συμπάθειας και φέροντες καρδιαν ψυχράν ως προς την προγονικήν δόξαν και ως προς τό Ελληνικόν μέλλον, κατέλειπον μνημείον άχρη εις τας έπερχομένας γενεάς. Δεν πρέπει λοιπόν να φαίνεται παράδοξον, άν έκ των εις τας τέχνας εύδοκιμασάντων όμογενών ή μέν Παυλίτης έφερε τους καρπούς των κόπων του εις την Βενετιαν αυτήν, οι δε λοιποί απέλπισθέντες καταρώνται τον ένθουσιασμόν των. Τό παράδειγμα και τό σύστημα τούτο ακολουθούντες και οι παρ' ήμιν όλιγοίριθμοι πλούσιοι, έν και προσωρισμένοι να μεταδώσωσι την προς τας τέχνας κλίσην, έν και δυνάμενοι διά του πλούτου να έμψυχώσωσι αυτάς, έπροτίμησαν να πλουτίσωσι τυχοδιώκτας, έμπαιζοντας την άπλότητά των, με τίν όβολόν, τον όποιον έχρεώσωτον εις την πάτριον τέχνην.

Οί άδελφοί Μαρμαρίται, σπουδάσαντες ή μέν έν Ρώμη, ή δε έν Παρισίοις διά πολλών ετών και με πολλούς κόπους, άρ' ού έφιλοπόνθησαν έργα τυχόντα εύμενούς κρίσεως και άνήτων αξίων, όπου μάλιστα άκμαζουσιν αι τέχναι, καταλιπόντες τά πάντα ήλθον πρό πολλών ήδη ετών με τό άδολον πόθην του να μεταδώσωσι την τέχνην των εις την παλαι πατριδα του καλού. Όχι δε μόνον παρηγκωνίσθησαν, αλλά και έλθόντες εις διαγωνισμόν μετά των Βαβαρών εις τας τοιχογραφίας των Ανκιστόρων και εύδοκιμασαντες, ως μαρτυρούσιν αι εις τό ύπασπιστειον γραφαί των, δι' αυτό τούτο άπεμακρύνθησαν.

Η τρίτη Σεπτεμβρίου επήλθεν ως πρώτη Όλυμπιάς της Ελληνικής ελευθερίας, την όποιαν ή Ελλάς και τό έξω Γένος με άγαλλίασιν ήσπασθη και επανηγύρισε. Των Ελλήνων αι έλπίδες ανεπεριώθησαν και όλοι, ως νέον ζωής πνεύμα λαβόντες, παρίστανον θαυμασιάν κίνησιν, ήτις, ώσμή άφείλεν, έμελλε θορυβώδης να παρελθή: τότε ανακύψαντες και οι Μαρμαρίται, εξέτεινον τους πίνακάς των, έλαβον την γρα-

φίδα των και επεξεργαστή να απεικονίσωται αγνώστους. Ο μόν Γεώργιος, τὰ ἔργα των μεγάλων αρχαίων δασκάλων Καρυσίου, ἔγραψε τὸν τελευταῖον θράσικον τοῦ Γεωργίου Καρυσίου. Ὁ δὲ Φίλιππος, μὲ τοῦ Ἰταλικῶ ἔργαστηρίου τὴν ἀνήκεν γὰρ, ἔγραψε σκηνὰς τινὰς τῆς συγχρόνου ἡρώων ἱστορίας. Ἐν τοσούτῳ ἔτος ἀλλάκρον εἰργάζοντο, αἱ Κυβερνήσεις ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο, καὶ τὰ καλά αὐτῶν φιλοπαθήματα οὐδενὸς ὑπολογῶν οὐδενὸς Περσῆς, οὐδενὸς Ἀργίου τὸ βλέμμα ἐραβλυσαν. Ἐκείντο κατὰ ἀφανῆ, ὡς τὰ εἰς τοὺς παρούς κειρομμένα πολυπύμα προπατορικὰ σκηνῶν. Ἄν δὲ ποτε περιηγητὴς τις, ἐρχόμενος ἐνταῦθα, εὖτε με ἀπορίαν τὰ ἐργαστήρια των, ἐσκημίσθη τὴν περιγραφὴν των ἔργων των παρὰ τὴν τοῦ Παρθενῶνος, καὶ ἀνεγείρει ἀπορίαν, πῶς ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα τέχνη δὲν ἰσχύει νὰ θέλῃ τοὺς εὐαισθητοὺς Ἕλληνας.

Ὁ γράφων τὴν σημείωσιν ταύτην δὲν ἀνέκει εἰς κἀνὲν τῶν ἐν Ἑλλάδι κομμάτων. Ὅθεν, ἂν καὶ τοῦτο δύναται νὰ φανῆ παραίτητον, προλαχθάνει νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπιφέρει καὶ τὰ ἐπιμνημα ὡς ὑπόμνημα ἀναγόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι τέχνης.

Τὴν 15 μεσοῦτος ὁ Πρωθυπουργὸς Κύριος Ἰω. Κωλέττης ἐπισκέφθη εἰς τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἐθνικὸν ἐργαστήριον τὸ πρῶτον καλλιτέχνημα.

Ἀποδοθεὶς τὸν ὑπουργικὸν ὄγκον, ἤθεε προστάτης τῶν τεχνῶν ἠτένισε προσεκτικῶς τὸν φίλον τοῦ Καρυσίου καὶ ἐλαύνοντα πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἀναγνοίρας αὐτὸν, ἐν ἡ ἐθαύμαζε τὴν εἰκόνα, ἀνεκάλε τὴν παρελθούσαν ἡμῶν δοξάν. Ἠγανάκτει, ὅτι ὁ τεχνίτης τοιοῦτου ἔργου διήγει ἀφανῆς ἀγχοὶ τοῦδε. Θεωρῶν δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ εἰκόνας ἀνεξίτηι ὅλους τοὺς παλαιούς του οἴλους. Ποῖν δὲ ἐξεβη τοῦ ἐργαστηρίου, συγχρεὶς τὸν Ἕλληνα ζωγράφον, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν πρῶτην ἐν Ἑλλάδι παραγγελίαν. «Ἠπρακτώ, εἶπε, ν' ἀντιγράψῃς δι' ἐμὲ τὴν μεγαλογραφίαν τοῦ Καρυσίου. Θέλω τὸ καλὸν τοῦτο Ἑλληνικὸν ἔργον νὰ κοσμήσῃ τὸν θάλαμόν μου.»

Κατέβη ἔπειτα εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φιλίππου Μαργαρίτου εἰδεμετὰ προσχεῖς τὴν μεγαλογραφίαν στρατιώτου Ἕλληνος, ἐπανεγγραμένου ἀπὸ τὴν νίκην εἰς ἄλλας τινὰς Ἑλληνικὰς σκηνὰς, τὰς ὁποίας σκοπὸς ἡμῶν δὲν εἶναι νὰ παραφύωμεν. - Καίως εἶναι, εἶπε, νὰ ἐμφυγώσῃ ἡ Κυβερνήσις τοὺς Ἕλληνας τεχνίτας. Χάριω, ὅτι παραιτήσας τὴν Ἑλλάδα ἀφανῆ πάσης τέχνης, εὐρίσκω ἐπανερχόμενος τοιαῦτα ἔργα ἐντὸς Ἑλληνικοῦ ἐργαστηρίου. Μὴ δευλιᾶτε τοῦ λοιποῦ ἐξυκολοῦθητε τὸ στάδιόν σας, τὸ ὅποιον πρέπει καὶ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ τιμῆσῃ ἡ Κυβερνήσις. Ἡ ἱστο-

ρία ἡμῶν θέλει γοαρή. θέλετε τὴν γράψαι καὶ σεις καὶ τὴν ἐμφυγώσῃ διὰ τὸν εἰκόνα σας. Οἱ ἡρώες μας ἀποθνήσκουν καὶ ματαίως τὰ τέκνα των θέλουν ζῆται τὰς εἰκόνας των, ματαίως οἱ ἀπόγονοὶ μας θέλουν ζῆται ἐπιμνημα ἡρώεσμον καὶ φιλοπαθίας εἰς τὸ ἦθος των. Ἐργασθε, διότι ἡ Ἑλλὰς ἀπαιτεῖ τὴν ἱστορικὴν Πανακοθῆσις. Δὲν ἔχομεν θεθεῖαι τὴν ἀξίωσιν νὰ παραφύωμεν ἐργαστήρια των Γάλλων καὶ των Ἰταλῶν, διότι καὶ τὰ ὑμῶν καὶ μετὰ ἡμῶν εὐτελεῖ εἶναι, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνατροφῆς μας εὐρίσκόμεθα. Ἀλλ' ἔχομεν ἡμεῖς προγονικὰς ἀναμνησεις ἐκείνας πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἔχομεν ὑπόμνημα διὰ νὰ μὴ μικροσκοπῶμεν. Ἄν οἱ Γάλλοι ἀποπέμψωσι εἰς τοὺς Ἀριστοτέλους νομισματοσχημα, καὶ ἀπομαζώσωσι ἀξίως τὰ ἔργα αὐτῶν, οἱ πατέρες μας καὶ τῶς ἐστεφάνωναν. Τούτους ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἂν δὲν εἶδομεν εὐθὺς Ὀλύμπια καὶ Πύθια, ἄς μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, ἐκ μικρῶν ὀρμώμενοι, μεγάλα ἐπραξάν. Ἰδοὺ μαρτυρεῖται ἡδη κοινωνικὰ τεχνῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Σὺς βλέπω χαίρων ἀρχηγὴν ἔχετε ἀξίον τὸν Κύριον Καρυσίου ζωγράφου, διακριθέντα ἡδη εἰς τὴν φιλοτέχνητον Εὐρώπην. Οὗτος, ἀόκνος προστάτης σας, κ' ἐμε αὐτὸν εἰς ἐμφυγώσιν τῆς τέχνης ἐγείρει.»

Ταῦτα εἶπεν ὁ Πρωθυπουργὸς, εἰς τὰ ὅποια ἐπροσπάθησα νὰ φυλάξω, ὅσον τὸ δυνατόν, καὶ τὰς ιδέας καὶ τὴν σειράν καὶ τὴν φράσιν. Δὲν ἐθεώρησεν οὗτος τὴν ἐπίσκεψίν του ὡς ἀπλῶν περίπτωτον, μηδὲ, ὅσα εἶπεν, ὡς ἀπλῆν ὁμιλίαν. Καὶ εἰς τοὺς φίλους του καὶ εἰς τὰς συναναστροφὰς ἐξέφρασε τὰ αὐτὰ αἰσθήματα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς ἐμφυγώσεως τῶν ὁμογενῶν τεχνιτῶν. Καὶ, ἂν τίποτε ἄλλο δὲν πράξῃ, πρέπον ἐνόμισα νὰ γνωστοποιήσω τὴν φιλοτέχνητον ταύτην ἐπίσκεψιν του, ἥτις ἐνεψύχωσε διὰ τῆς παραγγελίας, διὰ τοῦ λόγου, διὰ τῆς συστασεως, διὰ τῶν ἐλπίδων παρεμειληθέντας Ἕλληνας ζωγράφους. II. ✓

Αἰών, 23 Σεπτεμβρίου 1844.

διαθέσιμο στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της Βουλῆς των Ελλήνων: https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=42962&seg=10056

Χρήσιμοι σύνδεσμοι

<http://www.nhmuseum.gr/>

<http://www.nationalgallery.gr/el/>

<http://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.collections>

<http://www.nationalgallery.gr/library/site/content.php>

<http://www.teijon.gr/images/stories/polinisiotiko/ebook/files/assets/basic-html/index.html#1>

